

Tjakko Dijk

‘Het bouwen van woningen is de uitdaging niet, maar het behouden van een goede stedelijke structuur is dat wel.’

Tjakko Dijk zwaait af na tien jaar actieve volksvertegenwoordiging in de Amsterdamse gemeentepolitiek. Hij was VVD-woordvoerder ruimtelijke ontwikkeling en wonen in de stadsdelen Bos en Lommer en West en de laatste jaren raadslid in de gemeenteraad van de Centrale Stad. Na de recente gemeenteraadsverkiezingen heeft hij de politiek vaarwel gezegd en richt hij zich op het adviseursvak bij het ruimtelijke adviesbureau Over Morgen. We vragen Tjakko Dijk naar zijn ervaringen in de gemeentepolitiek en zijn visie op de rol van gemeenteraadsleden in het ruimtelijke ontwikkelingsdomein.

Foto: Over Morgen

Alexander Woestenburg

“De ruimtelijke ontwikkelingsopgave in Amsterdam is enorm. De vraag naar woningen is immens en de stad lijkt wel populairder dan ooit. Afgesproken is dat we tot 2025 50.000 woningen gaan bouwen. Dat is fors, maar we lijken het tot nu toe te halen. Waar in de stad kan je nog bijbouwen? En als je via sloop-nieuwbouw ontwikkelt moet je intensiveren.”

Wat houdt de rol van gemeenteraadslid in het domein van de ruimtelijke ontwikkeling in?

“De kerntaak van een raadslid is de controlerende taak. Raadsleden controleren het college van Burgemeester en Wethouders. Doen ze wat we hebben afgesproken in het coalitieakkoord en doen ze dat volgens de juiste procedures, dat is de vraag. Raadsleden controleren onder andere de bestemmingsplannen. Dat zijn belangrijke ruimtelijk-juridische instrumenten met een grote technische component. Dat moet gewoon kloppen. Naast de controlerende taak heb je als raadslid natuurlijk de rol van volksvertegenwoordiger. Dat betekent dat je samen met de inwoners van de stad continu de vraag moet stellen wat nu wenselijk is voor de leefomgeving en hoe je dat kunt bereiken.

In deze actieve rol kan je als raadslid echt een mooie en belangrijke bijdrage leveren aan concrete, grote gebiedsontwikkelingsprojecten. De Zuidas zou eerst een multifunctionele werklokatie worden, maar nu is er steeds meer wonen ingevoegd. Het is echt een hoogstedelijke combinatie aan het worden. Belangrijke uitdaging is dan hoe de leefbaarheid te borgen wanneer je grote kantorencomplexen met wonen combineert. De fase vanaf welke je dan betrokken bent als raadslid, dat is al bij de ontwikkelstrategieën. Haven-Stad is een ander project. Het gaat om transformatie van de havens binnen de ring naar een intensief woon-werkgebied. Kunnen we in de loop van de tijd het gebied transformeren? Het idee staat. In een ontwikkelstrategie worden grote keuzen gemaakt. Dat kan door middel van initiatiefvoorstellen en wijzigingsvoorstellen.”

Wat is er politiek aan ruimtelijke ontwikkeling?

“Qua politieke geladenheid is er een groot verschil tussen ruimtelijke ordening enerzijds en de woning-

markt anderzijds. Ik zie dat politieke partijen onderling veel overeenstemming hebben als het gaat over ruimtelijke ordening. Discussies gaan bijvoorbeeld over stedenbouwkundige concepten als hoogbouw en laagbouw en de keuze daartussen. Daarnaast gaat het over de vraag of we meer groen in de stad nodig hebben of juist het groen om de stad beter kunnen benutten. En misschien wel het belangrijkste punt is participatie. In hoeverre laat je planvorming echt van onderop komen? Maar over het algemeen zijn de meningsverschillen tussen de verschillende politieke partijen niet zo groot als je zou denken.

Dat is anders als het gaat over de woningmarkt. Daar zijn de politieke verschillen heel groot. De grote vraag is daar voor wie je moet bouwen in de stad. Een deel van de partijen wil de sociale sector handhaven en uitbreiden en een ander deel wil een sterkere focus op koop- en huurwoningen in het middensegment. Dit is natuurlijk een onderwerp dat sterk raakt aan de achterban van de verschillende partijen. In het coalitieakkoord 2014-2018 is afgesproken 40% in het goedkope segment, 40% voor het middensegment en 20% voor het dure segment te bouwen. Dat zijn keuzes met een grote impact op de stad. Daarnaast zijn er nog partijen die zeggen dat we als stad de groei niet langer koste wat kost moeten accommoderen: we hoeven helemaal niet voor iedereen een huis te hebben in Amsterdam. Dat is ook een mooie politieke discussie, die ook impact heeft op afwegingen op regionaal en nationaal niveau.

Het erfpachtdossier is in die zin ook interessant. De variëteit aan meningen in het politieke spectrum is daar enorm. Partijen zitten hier echt vanuit een bepaalde ideologie in het debat. Sommige partijen vinden erfpacht achterhaald. Waardevermeerdering zou de eigenaar ten goede moeten komen. Maar aan de andere kant van het politieke spectrum wordt veel waarde gehecht aan de basisgedachte dat waardevermeerdering toekomt aan de gemeenschap. Je weet dan dat je als individuele partij nooit kunt ‘winnen’ in zo’n discussie. In het college zaten zowel linkse als rechtse partijen. Dan moet je compromissen sluiten.

We hebben deze collegeperiode het erfpachtstelsel wel veranderd. In het nieuwe systeem legt eigenaren een keuze voor. Eigenaren kunnen de erfpacht zo laten als het is, ze kunnen het afkopen of een eeuwigdurend bedrag afspreken met de gemeente.”

Welke rol spelen kennis, onderzoek en feiten dan in het politieke debat?

“De inbreng van kennis, onderzoek en feiten kan structurend werken in een politiek debat. Onderzoek vormt wel de basis om het politieke debat te voeren. Probleem is dat er heel veel onderzoek is. Iedereen pakt zijn eigen onderzoek en maakt daar een verhaal omheen. Onderzoek wordt dan gebruikt om te staven wat je eigen argument is. Dit is een hele moeilijke. Maar we hebben allemaal politieke stokpaardjes. Daar is het de politiek voor. In veel gevallen brengt onderzoek partijen wel bij elkaar. Maar in het geval van de woningmarkt en erfpacht niet.

Kennis speelt op drie manieren een rol. Allereerst kunnen raadsleden technisch gebriefd worden door ambtenaren. Dat is bijvoorbeeld veel gebeurd in het erfpachtdossier en ruimtelijke projecten om verduidelijking te vragen in deze complexe velden. Wat is er mogelijk en wat niet? Er is dan een intensieve samenwerking tussen raad en ambtenarij die echt draait om kennisontwikkeling. Met ambtenaren voeren wij geen politiek. Zij zijn neutraal. Zij beïnvloeden ons niet en andersom gebeurt dat ook niet. Als een vraag enigszins politiek lijkt dan zijn ambtenaren heel alert en zeggen ze: hier kan ik geen antwoord op geven. Onze politieke vragen moet de wethouder beantwoorden.

Daarnaast kunnen we als raadsleden expertmeetings en hoorzittingen aanvragen en organiseren. Daar heb ik goede ervaringen mee. Bijvoorbeeld in de discussie over het toestaan van meer hoogbouw versus de traditionele Amsterdamse laagbouw. We hebben in een hoorzitting verschillende architecten uitgenodigd, vanuit verschillende ideologieën. Als raadslid krijg je dan een goed beeld van het totale speelveld en de argumenten. Uiteraard zitten externe partijen in een

dergelijke sessie met een eigen belang. Maar de meeste partijen voelen volgens mij wel dat ze zijn uitgenodigd door de raadscommissie om constructief mee te denken. De beleidsambtenaren zullen overigens ook vast expertmeetings organiseren tijdens de voorbereiding van projecten en beleidsstukken. Daar zitten wij als raadsleden dan niet bij. Bij een hoorzitting die wij zelf organiseren zitten ambtenaren vaak op de publieke tribune, maar ze nemen niet actief deel. Soms zitten er overigens bij de experts die ‘gehoord’ worden wel ambtenaren, dat zijn dan vaak de hogere ambtenaren met een strategische blik.

Ten slotte gaan gemeenteraadsleden gewoon de straat op om zelf te horen wat er speelt in de stad. Het contact met de buitenwereld hoort ook gewoon bij de controlerende taak van raadsleden. Volgens bewoners is de inspraak vaak niet op een goede manier gegaan. Daar kan ik dan vragen over stellen. Als de wethouder gemaakte keuzes kan beargumenteren met verslagen van inspraak en analyses daarvan, kan ik de afweging maken of ik vind dat de bewoners gelijk hebben of niet. Het is weleens gebeurd dat er totaal niet geluisterd is en dat er niets met de inspraak is gedaan. Uiteraard speelt hier ook een politieke component. Als ik zie er ontevredenheid ontstaat in een straat ‘van mijn politieke kleur’ ben ik daar, wellicht onbewust, natuurlijk wel alert op.

Uiteraard ben je politicus om te beargumenteren dat iets politiek is. Met kennis en feiten kun je er als politicus ook voor kiezen om dingen a-politiek te maken. Dat heb ik bijvoorbeeld gezien bij een aantal geweldsincidenten. Er is dan snel een pragmatische roep om meer cameratoezicht. Dat zou de leefbaarheid vergroten. In zo’n geval kies ik ervoor om eerst naar de autoriteiten te luisteren, naar de politie. Zij hebben het beste zicht op hoe we geweldsincidenten kunnen voorkomen.”

Hoe kijk je als raadslid aan tegen de Omgevingswet?

“De Wet is een enorme kans. Vooral als het gaat om de grotere bestuurlijke afwegingsruimte. Waarom zou je als stad de bestuurlijke afwegingsruimte willen verruimen? Er komt dan meer ruimte voor maatschappelijk

initiatief. Als er vanuit de maatschappij een verzoek komt, zal het antwoord eerder ja mits dan nee tenzij zijn. Het is leuk om flexibel te zijn, dat biedt mogelijkheden voor out-of-the-box ruimtelijke inrichting. Overigens betekent het wel dat je daar als raad klaar voor moet zijn. Ik vind het ongelooflijk interessant om te kijken welke ruimte gemeenteraden willen nemen. Ik ben zelf voorstander van zo ruim mogelijke afwegingsruimte. Ik vind dat ik als raadslid de verantwoordelijkheid kan nemen om in de ene wijk iets wel toe te staan en in de andere wijk niet. Als je daar maar argumenten voor hebt. De Omgevingswet maakt dat type maatwerk mogelijk en legt de verantwoordelijkheid voor de leefomgeving bij de samenleving neer. Daardoor krijgen we in de gemeenteraad veel meer inhoudelijke discussie over de verschillen. Er komen inhoudelijke keuzes in de raad en er zal minder focus zijn op de procedures.

Overigens vragen maatschappelijke initiatieven en intensieve participatie ook een andere houding van ambtenaren. Wat ik wel zie is dat er bij ambtenaren iets van angst lijkt te zijn voor participatie en dat ze het als belemmering zien: het vertraagt het proces en verandert het plan. Dat is volkomen onterecht. Ik denk dat als je partijen vroeg bij de planvorming betreft dat je plannen dan sneller en mooier uitgevoerd krijgt. Zorg ervoor dat bewoners goed kunnen meedenken en maak de verwachtingen aan het begin van het proces helder. We kunnen niet iedereen tevreden stellen.”

De andere pijler van de Omgevingswet is de integrale benadering van de leefomgeving. Hoe kijk jij daar vanuit het perspectief van de gemeenteraad tegenaan? “De Omgevingswet gaat er voor zorgen dat je ruimtelijke projecten niet meer alleen vanuit het ruimtelijke domein aanvliegt, maar vanuit de leefomgeving en de leefbaarheid. Dat is een grote verandering. Met de leefomgeving neem je ook sociale aspecten mee. Het is aan de raad om vanuit de controlerende taak te kijken hoe de integraliteit wordt vormgegeven, zowel inhoudelijk in projecten en beleidsstukken, als procesmatig en organisatorisch. Zijn alle relevante publieke en private actoren in het begin van het proces bij elkaar

gaan zitten om de opgaven en uitdagingen met elkaar te delen? Er moet gewerkt worden met een integraal afwegingskader in plaats van de traditionele en volgordelijke sectorale toetsing van beleidsplannen. Als raadslid kun je bij de startnotities van grote gebiedsontwikkelingen hier een stimulerende rol hebben.

De werkwijze van de gemeenteraad zou ook moeten veranderen. We werken nu in raadscommissies, die vaak heel sectoraal ingestoken zijn. Je moet natuurlijk een indeling maken om het werk van de raad werkbaar te houden. Maar ik kan me voorstellen dat je een commissie leefomgeving maakt om integraal naar ruimtelijke ontwikkeling te gaan kijken.. Maar dit is een grote uitdaging. De leefomgeving is zo integraal. Stel je zou een wethouder leefomgeving hebben, wat zouden de andere wethouders dan doen? Toch moet je wel over de portefeuillevreiding nadenken.”

Wat zou je de nieuwe raadsleden en jonge planologen mee willen geven?

“Specifiek voor Amsterdam en de andere grote steden staan we voor een grote verstedelijkingsopgave. Het bouwen van woningen is de uitdaging niet, maar het behouden van een goede stedelijke structuur is dat wel. Maatschappelijke structuren, publieke dienstverlening en voorzieningen zijn ontzettend belangrijk. Zorg ervoor dat vastgoedontwikkeling samengaat met het behoud en opbouw van deze ‘sociale’ stedelijke structuur. Ten tweede, benut de kansen die de Omgevingswet gaat bieden. Het werk van gemeenteraadsleden wordt leuker en inhoudelijker. Geniet ervan!.”

Alexander Woestenburg (akwoestenburg@gmail.com) is strategisch adviseur ruimtelijke ontwikkeling bij TNO, promovendus aan de Radboud Universiteit en redacteur van Rooilijn.